

Sličnosti i razlike u govoru požeškoga i kumrovečkoga kraja

Thür, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:060878>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-11**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i mađarskog jezika i
književnosti

Ivana Thür

Sličnosti i razlike u govoru požeškoga i kumrovečkoga kraja

Završni rad

Mentorica:

Doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2018. godina

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i mađarskog jezika i
književnosti

Ivana Thür

Sličnosti i razlike u govoru požeškoga i kumrovečkoga kraja

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, polje: filologija, grana: kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2018. godina

Sažetak

Rad se bavi usporedbom dvaju govora različitih narječja hrvatskoga jezika od kojih je jedan kumrovečki koji pripada kajkavskom narječju, točnije gornjosutlanskom dijalektu, a drugi požeški koji pripada štokavskom narječju, točnije slavonskom dijalektu. Kumrovec, omanje selo koje čini 304 stanovnika, udaljeno je 236 km od Požege, a leži na rijeci Sutli, na samoj granici sa Slovenijom. Požega je središte Požeško-slavonske županije koju naseljava 26 000 stanovnika. Uvodni dio rada smješta oba govora u povijesni i geografski položaj donoseći nekoliko povijesnih činjenica koje su ostavile trag na govor stanovnika navedenih mjesta. Također donosi nekoliko podataka o samoj pripadnosti narječju i dijalektu te njihovim pojedinim osobnostima kojima se izdvajaju kao govori tog narječja. U središnjem dijelu rada prikazane su posebnosti te sličnosti i razlike navedenih dvaju govora, i to na svim jezičnim razinama – fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj. Za potrebe istraživanja prikupljeni su zapisi kazivača obaju govora čiji primjeri potkrepljuju iznesene tvrdnje. Rad je također obogaćen primjerima iz leksika koji su prikupljeni višetjednim proučavanjem govora kazivača.

Ključne riječi: štokavsko narječje, kajkavsko narječje, požeški govor, kumrovečki govor, dijalektologija

1. UVOD

U ovom će se radu prikazati posebnosti požeškog govora koji pripada štokavskom narječju i slavonskom dijalektu i koji je zbog silnih migracija stanovništva usvojio mnoge riječi turskog, njemačkog, mađarskog pa i talijanskog porijekla. Usporedno s požeškim govorom prikazat će se govor Kumrovca koji pripada kajkavskom narječju i gornjosutlanskom dijalektu. Kumrovec je mjesto udaljeno 236 km od Požege, a leži na rijeci Sutli, na samoj granici sa Slovenijom. Zbog tolike blizine mnoge slovenske riječi postale su i dijelom govora Kumrovca, ali se također mogu u tom govoru zabilježiti i mnoge riječi mađarskog i njemačkog porijekla. U radu će također biti prikazane sličnosti i razlike požeškog i kumrovečkog govora na svim jezičnim razinama – fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj. Posebna je pozornost posvećena leksiku, a radu su priložene i tablice sličnih i različitih leksema istraživanih govora. Rad se temelji na provedenim dijalektološkim istraživanjima iz 2016. godine te na podacima iz literature kao što su *Kajkavsko narječje* Mije Lončarića, *Gornjosutlanski dijalekt kajkavskoga narječja u svjetlu fonologije* Anite Celinić, *Slavonski dijalekt* Ljiljane Kolenić te knjiga Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 1.: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Pretpostavlja se da se požeški govor i kumrovečki govor razlikuju u mnogo jezičnih odlika jer pripadaju dvama različitim narječjima, no isto tako da i dijele određene jezične značajke. U istraživanju su intervjuirani sljedeći kazivači: Silvija Hlaban (48 godina) i Sandra Hlaban (20 godina). Njihov govor predstavlja govor Kumrovca, a govornici sela oko Kumrovca (udaljenosti svega par kilometara) izražavaju se drugačije. U starije kazivačice vidljiv je bogatiji leksik koji pripada dijalektu dok mlađa kazivačica ima usvojen i leksik bliži standardu te koristi nešto leksika iz engleskog jezika. Požeški govor oslikan je u govoru starijih kazivača, a to su Zdravko Thür (80 godina) i njegova žena Ljubica Thür (74).

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I POVIJEST POŽEGE I KUMROVCA

Požega je sjedište Požeško-slavonske županije i Požeške biskupije. Ukupno 26 000 ljudi naseljava taj mali grad u istočnoj Slavoniji. Požega se prostire u Požeškoj kotlini koju okružuje pet gorja, Psunj, Papuk, Krndija, Dilj i Požeška gora. Tijekom povijesti grad Požega spominje se u zapisima različitih vladara pa tako Bela III. u opisu najranije povijesti Mađara govori kako je osvojio grad Posegu, a 1537. godine osvojilo ju je Osmansko Carstvo te je postala središte Požeškog sandžakata, upravno i vojno središte Slavonije. Godine 1688. biva oslobođena ustankom fra Luke Ibrišimovića, no ne zadugo jer uskoro pada pod vlast Habsburgovaca. Tijekom 18. stoljeća Požegu naseljavaju Nijemci, stoljeće poslije dolazi i stanovništvo Like, Gorskog kotara, Primorja, Češke, Slovačke, Mađarske, a tijekom 20. stoljeća tu se naseljava i stanovništvo iz Hercegovine, Dalmacije i Zagorja te Bosne. Sve to utječe na današnji govor Požežana.

Kumrovec se nalazi na sjeverozapadu Hrvatske, u zapadnom dijelu Krapinsko-zagorske županije. Općina Kumrovec ima gotovo 2 000 stanovnika, no samo selo Kumrovec čine 304 stanovnika. Mjesto se pod današnjim imenom u spisima pojavljuje davne 1463. godine. Značenje imena Kumrovec vjerojatno potječe od riječi „kumerni“ što označava siromašne, bijedne i nevoljne ljude, kako su cesergradski feudanci nazivali svoje kmetove.

Postoji i mišljenje da je ime Kumrovec nastalo od keltske riječi „kumr“ značenja 'blato', odnosno riječi koja je dobro opisivala stanje zemlje i prometnica u dolini rijeke Sutle. Zbog svog položaja u kumrovečkom govoru utkale su se mnoge riječi njemačkog, a posebno slovenskog jezika.

3. PRIPADNOST NARJEČJU I DIJALEKTU

Unutar štokavskog narječja postoji šest dijalekata: slavonski (arhaični šćakavski), novoštokavski ikavski (zapadni), istočnobosanski (ijekavskošćakavski), novoštokavski ijekavski (istočnohercegovačko-krajiški), zetski (arhaični ijekavski) i novoštokavski ekavski (vojvođansko-kolubarski) dijalekt. Stanovnici grada Požega i sela u okolici sporazumijevaju se govorom koji pripada slavonskom dijalektu i štokavskom narječju. Lisac (2003) u knjizi *Hrvatska dijalektologija 1* poziva se na istraživanje S. Ivšića koji je slavonski dijalekt podijelio na dvije zone: posavsku na jugu i podravsku na sjeveru. Na posavskom jugozapadu slavonskim se dijalektom govori od Mačkovca na Savi pa sve do Velike uključujući područje oko Nove Gradiške. Na istoku tom dijalektu pripada kutjevački teren, a zatim se prostor toga dijalekta

sužava do Šušnjevaca. Govor je posavskog tipa istočniji, opet prostraniji, pa seže sve do Gorjana sjeverno od Đakova; na sjeveroistoku obuhvaća Bogdanovce, a na jugoistoku Račinovce. Južna je granica redovito Sava, jedino je oko Orašja govor slavenskog tipa živ i južno od Save. Djelomično su značajke slavenskog tipa sačuvali Hrvati na iločkom području, a u manjoj mjeri u Rekašu u Rumunjskoj te Gradišću u Austriji. Što se tiče podravskih govora, njih na zapadu nalazimo od područja istočno od Vaške sve do blizine Osijeka na istoku. Odnosno, kako Ljiljana Kolenić (1997: 101) navodi, „slavonski je dijalekt naziv za hrvatske staroštokavske govore što su smješteni u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini, u srednjem i istočnom dijelu Slavonije, u hrvatskom dijelu Baranje, te u nekim mjestima izvan granica Republike Hrvatske“. Slavonskim dijalektom izvan domovne govore neka mjesta u sjeveroistočnoj Bosni, u zapadnobačkom Podunavlju, te nekoliko mjesta uz Dravu na mađarskoj strani (Kolenić, 1997: 101).

Sjeverni dio Hrvatske pripada kajkavskom narječju koje obuhvaća šest dijalekata, a to su zagorsko-međimurski, križevačko-podravski, turopoljsko-posavski, prigorski, goranski i donjosutlantski. Lončarić (1996) raspoznaje petnaest dijalekata kajkavskoga narječja: plješivičkoprigorski, samoborski, gornjosutlantski, bednjansko-zagorski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, podravski, sjevernomoslavački, glogovničko-bilogorski, gornjolonjski, donjolonjski, turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjosutlantski i goranski.

Zagorsko-međimurski dijalekt dijeli na bednjansko-zagorski, varaždinsko-ludbreški, gornjosutlantski i međimurski poddijalekt. Kumrovečki govor po Lončarićevoj (1996) podjeli pripada gornjosutlantskom dijalektu.

4. SLIČNOSTI I RAZLIKE U GOVORU POŽEŠKOGA I KUMROVEČKOG GOVORA

4.1. FONOLOŠKI SUSTAV

Temeljni su štokavski klasifikacijski kriteriji refleksi jata, naglasak i šćakavizam ili štakavizam. Najvažnija značajka slavenskog vokalizma jest različitost refleksa jata. Govor Požege pripada ikavsko-jekavskom odrazu jata, npr. *mljeko*, *ljepo* (pr. Uzela lončić **mljeka** i na lampi gore, na onome, cilindru, ugrijala **mljeko** po noći; Ona j bila ravna, **ljepa**, čista; Na kraju imam i **ljepu** penziju). Slavonski vokalizam karakteriziraju i značajke općenite u štokavštini, npr. *šva* daje *a*, samoglasno *l* i stražnji nazal *u*. Obično je vokalizam slavenskog dijalekta prema peteročlanom vokalnemu modelu, dakle s fonemima *i*, *e*, *a*, *o*, *u*. Vokali se, naravno, razlikuju po duljini. Slavonski govor prepoznaje se i po umekšanom izgovoru glasova *l*, *n*. Skupine *jt* i *jd* obično ostaju nepromijenjene; najčešće je *dojti* – *dojdem* (pr. ..mi par **dojdemo**, pjevamo...; **Dojdeš** u bolnicu, opet su gospodne preko; ...ne smije ni dežurni oficir **dojd** teb...; ...i **dojde** inženjer iz

banke...). Tu osobitost vidimo i u kumrovečkom govoru (pr. S početka ja **dojdem** na posel ob sedam vur hvečer...; Tak sam ja odlučila **prejti** za poslom vu Slavoniju; Rođena sem **trejteg** studenog...). U glavnini slavonskoga dijalekta došlo je do prijelaza *ž* u *r* u primjeru *može* – *more* (3. l. jd prezenta). U požeškom kraju mogu se čuti oba oblika s tim da je *može* učestaliji, no stariji ljudi još uvijek znaju upotrebljavati i *more*. To je također odlika i kumrovečkog govora (pr. Inače **moreš** zabrat očeš v umjetnost...; **Moreš** ga i na žnori voditi.). U govorima slavonskog dijalekta fonem se *f* javlja, no inače izostaje u mnogih štokavaca. Jedna je od očuvanijih karakteristika gubljenje glasa *h* (pr. ...did je dolje baco, ja gor **vatala** jednu etažu; Onda taj je **vato** svoju curu; Onda j bilo gadno brat **gra**; „...**lače** poderane...). Ono se u potpunosti gubi ili se zamjenjuje sa *j*, *v* ili *k* (Požega: *vatat'*, *svatla*, *kruva*, *suvo*, *siromak*). Kao što je vidljivo u primjerima, najčešće na području Požege dolazi do zamjene *h* sa *v* (pr. ...par puta se tak **zakuvala** ta voda...; ...sam **kuvaču** pravijo...). Požeški se govor izdvaja po ispuštanju samoglasnika, najčešće vokala *i*. Tako dolazi do gubljenja krajnjega *i* u infinitivu (pr. E pa onda on ide mjert; Znaš šta znači pincekat; E, onda moraš pazt; Nije bilo ovih krpa za bact; Opet se počelo tkat; ...četv godne...; ...sad **bi** moro **rant** krave, a ne mog **odat**...). Nadalje, valja dati pozornosti glasu *l* koji na kraju sloga u imenicama i pridjevima ostaje nepromijenjen: *vrtal*, *gol*, *okrugal*, *kisel*. U glagolskom pridjevu radnom *l* na kraju sloga prelazi u *o*: *dao*, *poslao*, *obrao*, *došao*. Taj *o* steže se sa samoglasnikom ispred pa se često može čuti: *do*, *poslo*, *obro*, *došo* (pr. i tak sam joj **poslo**; na to rublje kad si **pometo**; dole je **imo** rupu jednu i čep; al nij niko ni **držo** jaja; ko nij imo toplo mjesto taj j **osto** bez jaja; on je ovaj, **prošo** znaš; onda je **moro** ić u vojsku; On je **reko** da će ić završt). Što se tiče izgovora glasova *č* i *ć*, *dž* i *đ*, oni se ne izgovaraju jednako na području cijelog dijalekta. U mnogim područjima teži se izjednačavanju izgovora. Govore možemo podijeliti u dvije skupine. U prvoj se skupini izgovara *ć* za *č* i *ć*, *đ* za *dž* i *đ*, a u drugoj se skupini izgovara *č* za *č* i *ć*, *dž* za *dž* i *đ*. Požega pripada u drugu skupinu. Primjerice, Požežanin će izgovoriti *bašč*a i *džigerica* (pr. Ah, bašče s bile velke uvijek; To dobijemo novce za tu džigercu, kolko za gusku). Tu se može povući paralela s kajkavskim govorima. Oni također ne razlikuju *ć* i *č*. Primjerice, na kajkavskom području reći će: *povrče*, *seč*am, *nočni* (pr. **Seč**am se da su me tam fest jezili komarci; mama delala dnevne i **nočne**; „deca maju svoje gredice s **povrč**em).

Što se tiče vokalizma, u kumrovečkom govoru nezaobilazno je protetičko *v* (pr. Ona je **vučiteljica** bila; Vučil kak se treba tući) te ne neprelaženje sloga *l* u *o* (pr. Kak je **bil** studeni; kaj je **radil**). Karakteristika je konsonantizma u Kumrovcu ukidanje opreke po zvučnosti na kraju riječi (pr. *v*rak) i zamjena *ht* sa *št* (pr. **Šteli** smo videt). Nadalje, *čr*- uglavnom ostaje

nepromijenjen (pr. *čreva, črn*). Dolazi do razjednačavanja *tm* u *km* (pr. Vani je već **kmica**.) te pojednostavljivanje skupova sa *v, d, g* (pr. **di** sam išla h srednju; **jen** ogromni grm cvetja). U kumrovečkom govoru, kao i u cijelom kajkavskom narječju, prisutan je izostanak provođenja sibilizacije i palatalizacije (pr. mam slušalice v **uhima**; to je ko na **sliki**).

4.2. NAGLASNI SUSTAV

Akcentuacijom požeškog kraja najviše se bavio Josip Matešić (1966.) koji tvrdi da najznačajnije promjene novog usvajanja jesu novije akcentuacije i jekavski govor. Lisac (2003) kaže da slavonsku akcentuaciju karakterizira starina i dobro čuvanje akuta te da je u slavonskom dijalektu dosta čest peteroakcenatski sustav (kratkosilazni, dugosilazni, akut, kratkouzlazni, dugouzlazni). Detaljnim istraživanjem posavske i podravske akcentuacije zaključuje da je u znatnom broju govora danas akut gotovo sasvim izgubljen, štoviše, uglavnom je prevladala novoštokavska akcentuacija. „Tako je osobito u Požeškoj kotlini ili oko Vinkovaca a i u zapadnoj Bačkoj akut nerijetko izostaje.“ (Lisac, 2003: 36).

Područje gornjosutlantskog dijalekta dosad je slabo istraženo. Stjepan Ivšić u djelu „Jezik Hrvata kajkavaca“ (1936: 74) govori o „gornjosutlantskoj grupi“ u kojoj na mjestu novog praslavenskog akuta i dugog uzlaznog naglasaka dolazi dugi cirkumfleks i u sredini, a ne samo na kraju riječi (kako je u većini govora). Ivšić ne navodi da je u gornjosutlantskim govorima ukinuta fonološka opreka po kvantiteti (po čemu izdvaja samo velik dio Međimurja) premda kasnije (Ivšić, 1968: 60), govoreći o Kumrovcu, ističe kako je s jedne strane došlo do duženja svih naglašanih nezadnjih slogova, a s druge do mnogih skraćivanja što bi moglo navesti na zaključak o ukinutosti opozicije po kvantiteti. Nadalje, Ivšić (1968) navodi i neke akcenatsko-vokalske karakteristike govora Kumrovca i Rozge, a to su otvoreniji refleksi polazno kratkih vokala *i* i *u* (kratko *i* > *e*, kratko *u* > *ö*) u odnosu na refleksi polazno dugih (dugo *i* > *i*, dugi *u* > *ü*), vokal *u* na mjestu polazno dugoga *o*, što sve povezuje sa slovenskim dijalektima. Uz to navodi i primjer progresivnog pomaka starih silaznih akcenata (*koküt*).

Iz rada Anite Celinić (2011) proizlazi da na gornjosutlantskom području postoje troakcenatski govori, ali s drugačijim podrijetlom akcenata na predzadnjem slogu nego što bi to bilo npr. u susjednom, akcenatski konzervativnom, središnjegorskom dijalektu. Među istraživanim govorima nijedan nije dvoakcenatski premda postoji vjerojatnost da postoje i takvi na terenu. Nadalje, proizlazi da gornjosutlantsko područje dijeli akcenatska izoglosa koja razdvaja jednoakcenatske, zapadnije, na terenu zastupljenije govore, od troakcenatskih, istočnijih. Govorna područja u kojima je fonološki relevantno samo akcenatsko mjesto, tj. u kojima su

ukinute opozicije po kvantiteti i intonaciji, jesu ona uz rijeku Sutlu (Kumrovec i Hum na Sutli). U gornjosutlantskim govorima izostaju nenaglašene dužine. Što se tiče naglašanih vokala, u jednoakcenatskim govorima oni se ostvaruju uglavnom silazno. Govori su slični i po položajem u riječi uvjetovanoj (fonološki nerelevantnoj), realizaciji kvantitete naglašenog sloga – penultima je većinom duga, antepenultima većinom kratka, a zadnji, odnosno jedini slog, može biti i dug i kratak. Diftonzi su redovito dugi.

Ivšić je u radu iz 1936. god. ustvrdio da su svi govori s tog područja bez oksitoneze, pr. *ženà*, odnosno u svima je kratki naglasak s otvorene i zatvorene ultime višesložnih riječi prešao na penultimu. Nadalje, ultima je u svima naglašena i sekundarno, u progresivnom pomaku starih silaznih naglasaka, što je karakteristično za veći dio slovenskog jezika i za dio sjeverozapadnih hrvatskih govora duž granice sa Slovenijom. Na zatvorenu ultimu taj se pomak, uz duženje, provodi gotovo redovito u cijelom gornjosutlantskom dijalektu (Kumrovec – *pap'el*, *več'er*, *obl'ok*, *gol'op*). Na području Kumrovca u dosta je riječi progresivno naglašena i otvorena ultima (pr. *mes'u*, *kòl'u* 'kotač'), što je logično s obzirom na njegov granični smještaj. U gornjosutlantskim govorima kratki naglasak s polazno naglašene ultime pomaknut je na penultimu – dugu i kratku, a s penultime samo na prethodni dugi slog, a ne i na kratki (osim u rijetkim situacijama). Na taj način s cijelog tog područja eliminirane su prednaglasne dužine.

U Kumrovcu na kratki predzadnji slog akcent je s ultime prešao nakon što je dovršeno duženje primarno naglašanih kratkih nezadnjih slogova. Iz tog razloga danas se na mjestu primarno naglašanih kratkih nezadnjih slogova javlja refleks dugog vokala, a sekundarno, naknadno naglašeni kratki nezadnji slogovi imaju refleks kratkog (pr. sekundarno naglašeno *sn'ęxa*, pr. *sp'ękla*, *p'otok* prema primarno naglašenome *m'ęša*, pr. *p'ęko*, *G jd. pot'uka*). Celinić (2011: 28) naglašava: „Gledajući gornjosutlantski dijalekt u cjelini, pojava duženja nezadnjeg sloga je u zapadnijim gornjosutlantskim govorima, onima uz slovenski jezik, djelovala na naglašene kratke slogove, a u istočnijima, prema ostatku kajkavskog narječja, na nenaglašene.“ Na područjima uz Sutlu (Kumrovec i Hum) duženjem je naglašeni kratki nezadnji slog postao dug i silazan. Kao i u slovenskome jeziku opreka po kvantiteti bila se očuvala još samo u zadnjem slogu. Poslije toga došlo je do promjene kvalitete vokala prema njihovoj kvantiteti, a zatim i do regresivnog pomaka kratkog akcenta s ultime na prethodni kratki slog koji je također postao dug, silazan, ali je imao refleks kratkog vokala. Nakon svih tih promjena kvantiteta sloga izgubila je funkcionalnost. Stoga su danas u tim govorima ukinute opreke i po intonaciji i po kvantiteti. Naglašeni se slog ostvaruje silazno.

Iz svega navedenog vidljivo je kako su akcenatski sustavi govora na gornjosutlantskom području raznoliki. Postoje troakcenatski i jednoakcenatski govori te vjerojatno i dvoakcenatski.

Kumrovečki je govor jednoakcenatski u kojem je duženjem naglašeni kratki nezadnji slog postao dug i silazan. U njemu su ukinute opreke i po intonaciji i po kvantiteti, a naglašeni se slog ostvaruje silazno.

4.3. MORFOLOŠKI SUSTAV

Slavonski se dijalekt odlikuje obiljem morfoloških promjena. U slavonskom dijalektu imenice i-vrste imaju u instrumentalu jednine gramatički morfem *-(j)om, (-u)*. U prvu skupinu pripadaju riječi s nastavkom *-om*, koje se u požeškom govoru najčešće mogu čuti: *pamećom, mašćom, bolešćom, soljom*. Hipokoristična imena muškog roda na *-o* i *-a* sklanjaju se po ženskoj deklinaciji, odnosno po sklonidbi imenica e-vrste pa će požeški govornik sklanjati imena na sljedeći način: *Stipo-Stipe-Stipi, Mato-Mate-Mati, Drago-Drage-Dragi, Ivica-Ivice-Ivici, Krešo-Kreše-Kreši*. Obično se pridjevi koji su izvedenice tih imena tvore tvorbenim dočetakom *-in*: *Matin, Stipin, Dragin, Ivičin, Krešin*, što je obilježje požeškog govora.

Pridjevne zamjenice i pridjevi na *-akav* imaju u govorima slavonskoga dijalekta dočetak *-aki*: *svakaki, taki, kaki, nikaki* (pr. O, životinja smo imali **kaki** ti Bog oće, svakaki; **Nikakih** jorgana nije bilo; stopiro ko ide, **kaki** kamion; nis mogo dobt materijala **nikakog**; Više nisam imo posla, **nikake** vježbe).

U zapovjednom načinu često se za ublažavanje ili pojačavanje zapovijedi rabi riječ *ajde, ajd* ili najčešće za požeštinu *de* (pr. **Ajde**, slušam; Zdravko, ajd u mirovinu; **De** ti uzmi taj kredit).

Što se tiče glagolskih pridjeva, u radnom dolazi do stezanja *l > o > oo*: *prodo, spavo, kopo, kupo*. Za trpni je karakteristično dodavanje *-t* na kraju (pr. To je bilo **zagrabito**; nij bilo **opravito**; došli b svi **izranjaviti**; za kuću **pripravitu**).

Govornici slavonskog dijalekta imaju osobitu tvorbu izvedenica od osobnih imena. Izvedenice muških imena završavaju na *-o, -a, -eta, -ina, -oš*. Požeški kraj obiluje imenima na *-o* i *-a* kao što su *Mato, Zdravko, Mata, Joza* (pr. **Zdravko** j u Bankovcima mislio kuću gradt.). Izvedenice ženskih imena završavaju na *-a, -ica, -ena, -uša, -ača*. Dok imena na *-ena, -uša* i *-ača* ne pronalaze svoje mjesto u Požeštini, imena na *-a* i *-ica* čine gotovo cijelo područje: *Ljubica, Ankica, Božica, Ana, Reza, Zdenka* (pr. koliko j teta **Zdenka** dobila; **Ljubca** pojela kobasce).

U govoru Požeštine izostaju i pojedini nastavci za L i I mn. im. a- vrste kao što je nastavak *-om/-em* u D mn., *-am* u D mn. imenica e-vrste te L mn. imenica e-vrste koji završava na *-a*. Što se tiče komparativa pridjeva, postoje tri vrste, a to su oni koji završavaju na *-ji, -iji ili -eji* (pr. pa bio j i **stariji**).

Kajkavsko narječje u morfologiji karakteriziraju dvije osobine: inovacije (gubitak dvojine, smanjenje broja tipova deklinacija, gubitak vokativa, komparativni sufiks *-(e)š-*, gubitak nesloženih preteritalnih vremena, jedan futur s *biti* i čuvanje starijih crta (supin, posebni oblici za DLI mn.). U većini kajkavskih govora danas izostaje dvojina kao gramatička osobina po kojoj se kajkavština odvađa od slovenskog jezika. U NA uz brojeve 2, 3, 4 dolazi množina, npr. N 2, 3, 4 *brati / sela / žene*; A 2, 3, 4 *brate / sela / žene*. Što se tiče deklinacija, vokativ se izjednačuje s nominativom. To je naizraženije kod osobnih imena, pr. V: *Ivan, Dominik, Šimun*. Najkarakterističniji primjer za supin je *idem spat*.

U kumrovečkom govoru imenice a-vrste muškog roda kao što su *sneg, građevinec, breg*, imenice a-vrste srednjeg roda kao što su *selo, dvorišće, detinjstvo*, imenice e-vrste muškog i ženskog roda kao što su *hiža, muzika, deska* te imenice i-vrste ženskog roda poput *stvar, glupost* dobivaju u jednini nastavke prikazane u Tablici 1.

	Vrsta a		Vrsta e (Ž+M)	Vrsta i (Ž)	
	M	S			
Jednina	N	∅	-o / -e, -o	-a, -o	∅
	G	-a		-e, -i	-i
	D	-u, -e, -i		-e, -i	-i, -e
	A	=G / N	=N	-u, -o, -a	=N
	V	(=N)	(=N)	(-o, =N)	(=N)
	L	-u, -e, -i		=D	-i, -e
	I	-om / -em, -om		-o, -u, -om, -um, -u(m), -oj	-ij, -j, -∅, + nastavci e-vrste

Tablica 1: Prikaz imeničkih nastavaka u jednini u kumrovečkom govoru

U kumrovečkom govoru imenice a-vrste muškog roda kao što su *dečki* (G mn. *dečkih*), *metri* (G mn. *metrof*), *zajčeki* (G mn. *zajčekof*), imenice a-vrste srednjeg roda kao što su *sela, mleka, srca* te imenice e-vrste ženskog i muškog roda poput *ruke, noge, vještine, kandže* dobivaju nastavke u množini prikazane u Tablici 2.

	Vrsta a		Vrsta e (Ž+M)	Vrsta i (Ž)	
	M	S			
Množina	N	-i	-a, -e	-e	-i
	G	-of / -ef, -i(h), -i, - ∅, -a	-∅, -i(h), -e, -i, -a	-∅, -i(h), -e, -i	-i, -(h)

	D	-om / -em, -om, -e	-om / -em, -om, -e, -ima, - am	-am -ama	-(i)jam, -ama, -am, -ima
	A	-e	=N	=N	=N
	L	-e(h), -i(h), -ima	-e(h), -i(h), -a(h), -aj, -ima	-a(h), -aj, -am, -ama	-e(h), -i(h), -ima, -ama
	I	-i, -mi, -ima, -ami, -imami		-ami, -am, -ama	-mi, -ami, -imami, -ima, -ama

Tablica 2. Prikaz imeničkih nastavaka u množini u kumrovečkom govoru

Osim imeničke sklonidbe, prisutna je i pridjevsko-zamjenička sklonidba. To je jedinstvena deklinacija u pridjeva i drugih pridjevskih riječi (pridjevskih zamjenica, rednih brojeva, participa) stvorena od prijašnjih triju deklinacija. Po njoj se dekliniraju i određeni i neodređeni pridjevi, osim u N jd.

		M	S	Ž
Jednina	N	-e(-Ø), -i; -i (odr.)	-o / -e, -o	-a
	G	-oga / -ega, -oga, -og(a), -eg(a)		-e
	D	Vmu, Vme		-e, -i, -oj
	A	=N / G	=N	-o, -u
	L	Vm, Vme		=D
	I	-em, -im		-o, -u, -om, - um
Množina	N	-i	-a, -e	-e
	G	-e(h), -i(h), -e /i, -ija		
	D	-em, -im, -ima		
	A	-e	=N	=N
	L	=G, -ima		
	I	-emi, -imi, -ima, -ami		

Tablica 3. Prikaz deklinacije određenih i neodređenih pridjeva kajkavskog narječja

Potrebno je reći nekoliko riječi o brojevima. Redni brojevi mijenjaju se kao pridjevi. *Jeden (jen)* mijenja se kao pridjev. Brojevi *dva, tri, četiri* i dalje, sve do *deset*, imaju u kosim padežima D - *em, -im*, I - *emi, -imi, -ema*, G - *e/i + -jo/-ju (-f)*. U brojevima od 11 do 19 upotrebljava se sufiks -

najst (Požega: po **sedamnajst** snopova; od **šesnajst** sati; Kumrovec: već mal **petnajst**, **šestnajst** let). Brojni pridjevi, prilozi i imenice od broja 4 dalje sadržavaju infiks *-er-* (npr. *četveri*).

Važna osobina kajkavštine posebna je upotreba sufiksa za komparaciju pridjeva. U komparativu je sufiksu *-eš* (*-ieš-*), rjeđe *-ejš-* i *-ej-*. Kumrovečki govor izdvaja upravo komparativni sufiks *-ejš-* (pr. Iako je deset let **starejši**). Sufiksi *-š*, *-j* u pojedinim govorima vežu se uz pojedine pridjeve, npr. *gorši*, *gorji*, *vekši*, *leglji*. U *mlajši*, *slajši*, *rajši* morf *j* ostatak je starije komparacije pridjeva na *d* koje je dalo *j* te se dodaje *š* (pr. Stan je bil **majši**; Ja vam **rajši** povem). Superlativ se tvori prefiksacijom komparativa s predmetkom *naj-* (pr. bila jedna od **najmlajših** učiteljica). Karakteristična je i upotreba određenog umjesto neodređenog oblika pridjeva (pr. *On je tak lepi / visoki*).

Kada se govori o zamjenicama, najvažnija zamjenica kao obilježje cijelog narječja je zamjenica *kaj*. Fonološkim su razvojem dobiveni različiti likovi *koj*, *kuj*, *kej*, *ke* *G česa* (rjeđe *čega*), a na istoku ponekad *što*, *šta*. Neodređene i opće zamjenice obično su pravilne prema *kaj* (*nikaj*, *nekaj*), a ponekad na zapadu *nič(ar)*. Za Kumrovec nema pravila jer koriste i jedan i drugi oblik (pr. **nič** toga na kraju ni bilo; **nič** nisu prigovarali; ona **nekaj** zmešala; kad vidi da **nekaj** ni vredu).

Divergentan je razvoj zamjenice za osobu od starijega **k_b-to*; tri su osnovna lika *gdo* (*do*, *du*), *što* (*šte*) i *ko* (*ke*, *kie*). Prvi oblik odgovara slovenskom razvoju *gdo* i naslanja se na (*g*)*da* i (*g*)*d-**e/i* što je Kumrovec zbog blizine s granice preuzeo i u svoj govor (pr. tak grdo zgliedilo al **nigdo** ni to zrušil). Isto tako Kumrovčani koriste *ki* (pr. Pokraj ulaza je ko mali zološki vrt **ki** domari hrane guske). Zamjenica **v_bs_b* glasi *ves*, (*v*)*sa*, (*v*)*se* (pr. **Vse** okoli te zgrade je veliko dvorišće; Prozivala me kak **vse** druge; Zapravo skoro **vs**i muški h familiji su građevinci; Furt sam bila kod **vs**ih), a ponekad dolazi i do metateze; u oblicima te zamjenice sačuvani su i stari oblici *s_b* (*sega*, *se jeseni*, *snočka*). Uпитno-odnosna zamjenica je (*k*)*teri*, *šteri* (*kt-* > *ht-* > *št*), dok Kumrovčani teže izbacivanju *t*, pa se može čuti *keri* (pr. *Keri auto buš denes vzela?*). Što se tiče osobnih zamjenica u I jd., *ja*, *ti* glasi *menum*, *tebum*, dok Kumrovčani koriste *menom*, *tebom*.

Glede glagola, u većini govora razlikuju se infinitiv i supin, no u kajkavštini je sačuvan supin koji se upotrebljava kao dopuna glagolima kretanja (pr. *Idem spat.*). U svim govorima postoji perfekt koji se tvori od nesvršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (pr. Još **smo** puno gluposti **delali**; pa **smo** se često **videli**; On **je išel** v Zagreb.). U nekim govorima postoji i pluskvamperfekt koji se tvori od perfekta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (npr. *bil sam delal*) iako se on danas većinom zamjenjuje perfektom. Aorist i imperfekt posve su se izgubili. Jedino se ostatci aorista glagola *biti* čuvaju u tvorbi kondicionala (pr. Ko **bi** ga **znal**; kak **bi** vam to **povedala**). Prošlost se izriče i kondicionalom za radnju koja se u prošlosti ponavljala

(pr. Svaki dan **bi išel** kod bake pokle škole) i u navođenju tuđih riječi (pr. Gda **bi** to **videl**, otišiel je.). Vrijeme koje je karakteristično ne samo za Kumrovčane nego za kajkavce u cjelini je futur koji se tvori od svršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (pr. Inače **bum osramotila** svoju baku; znala sam ja da **bum** se tu **mučila**). Budućnost se obično izriče i prezentom svršenih glagola.

Nastavci za prezent, odnosno prezentski tematski vokali jesu: **-e-** (*plet-e-m, vikn-e-m*), **-(j)e-** (*ču-je-m, pi-je-m, diž-e-m (nepal. + j), putu-je-m*), **-i-** (*gled-i-m, krič-i-m, misl-i-m*), **-a-** (*kop-a-m*).

Prezentski gramatički morfemi prikazani su u Tablici 5., a nastavci za imperativ u Tablici 6.

	Jednina	Množina
1.	gre-m, -n	gre-mo, -mu, -me
2.	gre-š	gre-te, -šte
3.	gre-Ø	gre-u / -o, -e, -ju / -jo, -du / -do

Tablica 4. Prikaz prezentskih gramatičkih morfema kajkavskog narječja

2. l. jd.	1. l. mn.	2. l. mn.
-i	-emo	-ete
-i	-imo	-ite
-i	-jmo	-jte
-i	-(j)mo	-(j)te

Tablica 5. Prikaz nastavaka za imperativ kajkavskog narječja

Imperativ za 3. l. izriče se rječcom *naj*, rjeđe *nek(a)* s odgovarajućim licem prezenta (pr. *naj/nek jede, nek uči*). Na području Kumrovca mogu se čuti oba oblika imperativa, iako je *nek* češći u uporabi. Imperativi kao *budi, daj* i sl. mogu se uporabiti za izricanje molbe, želje za 3. l. (npr. *ne daj vam Bog zdravlje, budi te sram, vrak vas dal.*). Kondicionali su česti u kajkavskoj upotrebi. Kondicional I. tvori se od *bi* i glagolskog pridjeva radnog (pr. *delal bi, gledal bi*), dok se manje zastupljeni kondicional II. tvori od kondicionala glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (pr. *bil bi delal, bili bi delali*).

Što se tiče glagolskih priloga, glagolski prilog prošli se izgubio. Glagolski prilog sadašnji tvori se od 3. l. mn. prezenta i nastavaka *či/čki/ čke* (pr. tak **stoječki** z kandžami).

Glagolski pridjev trpni jedini je pravi particip u suvremenim govorima i od svih participa zadržao je osobine pravog pridjeva (sklonidbu, određeni i neodređeni vid, komparaciju). Redovno zadržava glagolsko obilježje – aspekt (pr. *plaćen/plaćan*). Tvori se od prijelaznih glagola sufiksima *-n, -an* (*kopan*), *-en* (*(s)pleten, pelen*), *-jen* (*umorjen, stišnjen, vlovljen*), *-t* (*preklet, zbit*).

4.4. SINTAKTIČKI SUSTAV

U slavonskom dijalektu koristi se prilog *di* umjesto *kamo*. Tako će govornik Požege primjerice reći *Di je dolazila?*, *Di idemo?*. Osim s *kamo*, *di* zamjenjuju i sa *gdje* i *kuda*. Često govornici ne razlikuju *gdje*, *kuda* i *kamo*. Spomenuta značajka vidljiva je i u kumrovečkom govoru (pr. blizu grada Oroslavja **di** sam živela, je vrt **di** deca maju svoje gredice). Prijedlog *od* rabi se u primjerima kao *kaže od Vinka tata*, dok riječca *neka* u značenju *nemoj*, *nemojte* izostaje u Požegi. Uporaba prijedloga *s* i u Požegi i u Kumrovcu koristi se nepravilno, i uz sredstvo pa će na primjer Požežanin reći *vtlo i s vilama prekretalo, kad bi naišo neko s autom* ili Kumrovčanin: *Šli smo samo z autom i z onim gps-om*. U pripovijedanju se često rabi prilog *onda*, koji osim *onda* ima značenje i *tada* (pr. *Onda se nije sviralo, onda se nije pjevalo.*).

U kajkavskom narječju enklitike mogu biti na mjestu proklitika i obrnuto (pr. *bum ti rekla; sve bu dobro; Ivan, si doma zutra*). Od zamjeničkih enklitika obično je povratna zamjenica prije drugih enklitika, a dativ prije akuzativa (pr. *Bum ju je dopelal posle posla., Dok sem bila mala, s bratom sem se borilačkih vještinami grala.*). Glagolske klitike *sam*, *si*, *je smo*, *ste*, *su* ponašaju se kao i ostale (pr. *Ja sam u blizini mala dece z kojim sam se igrala; Brat me znal čuvat; Tam je delala 12 vur na dan.*). Upitna čestica *li* stoji iza prve riječi u rečenici, i to samo iza nenaglašenih oblika pomoćnog glagola *biti* (pr. *Je li se nacejal?, Jesil se spremila?*). Uz nenaglašeni prezent glagola *biti* ne dolazi *li*, već se pita ili samim glagolom ili zamjenicom *kaj* (*Kaj nisi to znal?, Si kupila?*). Čestica *li* može doći i uz dulji oblik prezenta glagola *biti* (*Je li si kruh kupila?*). Pitanje se može izreći bez *li* nenaglašenim oblikom prezenta glagola *biti* (*Je na sniženju?*). Istaknuta riječ dolazi obično na prvo ili zadnje mjesto u rečenici (*Ručak je bil gotov u 12, Jučer sam kupil nove zokne*). Katkad se u govoru može čuti i pridjev na kraju (*Kupil sam onu majicu crvenu.*). Infinitiv često stoji iza imenice ili zamjenice na koju se odnosi i najčešće je na kraju rečenice (*Jučer sam mislil ići., Ž njom je lijepo putovati.*). Glagolski pridjev radni najčešće stoji iza imenice na koju se odnosi (*Jesi kam Anu denes poslala?*).

4.5. LEKSIČKI SUSTAV

U sljedećim tabličnim prikazima nalaze se riječi slične i u požeškom i u kumrovečkom govoru, a potom će se prikazati pojedinačni leksik za određeni govor. Kao što je prije spomenuto, na sam leksik pojedinog kraja veliku ulogu imali su jezici okolnih zemalja. Na oba govora uvelike je utjecao njemački jezik pa se tako, primjerice, i u požeškom i u kumrovečkom govoru mogu čuti riječi *farbati*, *grunt*, *flaša*, *saft*, *špiگل* i druge koje su uvrštene u Tablici 6. Zbog blizine sa

slovenskom granicom mnoge slovenske riječi udomaćile su se u govoru Kumrovca: *hudo*, *dež*, *otrok* (Tablica 8.). Što se tiče mađarskog jezika, on je ostavio trag u oba govora. Riječi poput *vanjkuš* ili *beteg*, odnosno *betežan* usvojiti će Kumrovčani, dok će Požežani preuzeti riječi poput *marve* i *table*. Kao što slovenski jezik ima velik utjecaj u kumrovečkom govoru, tako i turski ima utjecaj u oblikovanju požeškog govora u kojem se mogu čuti turcizmi kao što su: *jorgan*, *oklagija*, *bakšiš*, *avlija*, *tepsija* i mnogi drugi. Osim spomenutih riječi koje svoje podrijetlo imaju u nekim drugim jezicima, ima i onih riječi autentičnih za određena područja.

Slijedi tablični prikaz sličnosti požeškog i kumrovečkog govora:

Požeški govor	Kumrovečki govor	Značenje riječi
aufinger	aufinger	vješalica
cukar	cukor	šećer
čer	čer	kći
ćorav	ćorav	slijep
deka	deka	pokrivač
didá	deda	djed
digitron	digitron	kalkulator
dvajst	dvajst	dvadeset
fakin	fakin	vragolan
fala	fala	hvala
farbati	farbati	bojati
fen	fen	sušilo za kosu
flaša	flaša	boca
grunt	grunt	imanje
gušt	gušt	uživanje
guštati	guštati	uživati
ishaban / pohaban	shaban	istrošen
iskati / ištati	iskati	tražiti
kinderbet	kinderbet	dječji krevetić
kola	kola	auto
lojtre	lojtre / lojtrice	ljestve
medža	medža	granica
očale	vočale/očale	naočale
pandur	pandur	policajac
paradajz	paradajz	rajčica
pegla	pegla	glačalo
pekmez	pekmez	marmelada, džem
putar	putar	maslac
roletne	rolete	rolete
saft	saft	umak
selotejp	selotejp	ljepljiva traka
šamlica	šamrlin	stolac za mužnju krava
šarafciger	šrafčiger	odvijač
šeprtlja/šlampav	šeprtlja	nepretan čovjek
širajzl	šerajzlin	žarač
škaf	škaf	drvena posuda za pranje
škaniel	škarniclin/ škrciclin	papirnata vrećica

Požeški govor	Kumrovečki govor	Značenje riječi
škatulja	škatula	kutija
škrinja	škrinja	zamrzivač
šlafrok	šlafrok	ogrtač kućni
šlic	šlic	rasporak na hlačama
šmrklja	šmrkljin	izlučevine iz nosa
šofer	šofer	vozač
šparet	šparhet	štednjak
špic	špic	vrh
špigl	špigl	ogledalo
štrik	štrik	uže
šuster	šuster	postolar
švicati se	švicati	znojiti se
švorc	švorc	siromašan
ziherica	ziherica	sigurnosna igla

Tablica 6. Prikaz sličnosti požeškog i kumrovečkog leksika

U sljedećoj je tablici (Tablica 7.) prikazan požeški leksik:

Riječ	Značenje
advokat	odvjetnik
amper	kanta
apoteka	ljekarna
avlija	dvorište
aždaja	vještica
badava	uzaludno
bakšiš	napojnica
bašča	vt
biber	papar
birtija	gostionica
bojler	grijač vode
ceker	platnena vrećica
cukati	naglo povući
cvike	naočale
čošak	kut
čuko	pas
ćumez	nered
darmar	nered
divaniti	pričati
džabe	uzalud
džumbus	nered
džigerica	jetrica
đerdan/lančić	ogrlica
escajg	pribor za jelo
feder	žičana opruga
fijolica	ljubičica
fila	krema
firange	zavjese
fleka	mrlja
frajkati	žbukati
friško	svježe
frtalj	četvrtina
fruštuk	doručak
fučkati	Ne mariti
gajba	kavez
gemišt	bijelo vino s mineralnom
germa	kvasac
gonjati se	ganjati se
hajcati	grijati
jorgan	pokrivač
kaca	velika posuda
kaiš	remen
kajgana	omlet
kajsija	marelica
kapija	dvorišna vrata
kaška	žlica
kecelja	pregača
kefa	četka
kesa	vrećica

kesiti sen/ cerekati se	smijati se
kirvaj	slavlje tijekom čašćenja nekog sveca
kištra/duboko	zamrzivač
klempav	osoba s izraženim ušima
komšija	susjed
konak	noćenje
korpa	torba
kragna	ovratnik
kreč	žbuka
kredenac	ormarić
kusur	ostatak
mindžuša	naušnica
mišcafl	lopatica za smeće
mošt	sok od grožđa prije vrenja
musav	prljav
nahtkasl	noćni ormarić
natašće	prije doručka
nona	noćna posuda
ofinger	vješalica
ofucano	otrcano
okapati	kopati oko stabljike
oklagija	valjak
ondale	iz onog smjera
pače	hladetina
pajdo	prijatelj
patike	tenisice
pelcer	sadnica
pender	prozor
penzla	kist
pertle	vezice
peškir	ručnik
plafon	strop
polovan	rabljen
poljati	politi
rajfešlus	zatvarač
ranjika	posuda
regal	komoda
rena	pećnica
rifle	traperice
rikverc	unazad
ringla	grijača ploča na štednjaku
rospija	vještica

rusvaj	nered
sijalica	žarulja
sirče	ocat
skužiti	shvatiti
slanina	slanina
snaja	snaha
stepsti	srušiti
svatla	shvatila
šajto/šajtov	novčanik
šarafciger	odvijač
šeflja	grabilica
šilterica	kapa
širajzli	žarač
škembo/pupo	trbuh
šlajsati se	skitati se
šlampav	smotan
šlauf	crijevo za zalijevanje
šnjofati	mirisati, njušiti
špaga	uže
špajza	smočnica
španga	ukosnica
šparet/šporet	štednjak
štala	staja
stamp	čašica od 0,3
šteker	utičnica
štijača	štihača
štok	dovratnik
štrafa	pruga
štruca	štruca
tabla	ploča
tacna	pladanj
tačke	kolica
taranca/tarana	tijesto za juhu
taška	torba
tegla	staklenka
teka	knjiga
tepsija	lim, pleh za pečenje
trampiti	zamijeniti
trefiti, potrefiti	pogoditi
trfljati	nerazumno pričati
tulav	glup
utrnuti	ugasiti
vikler	uvijač za kosu
zaheftati	pričvrstiti

Tablica 7. Prikaz požeškog leksika

U sljedećoj je tablici (Tablica 8.) prikazan kumrovečki leksik:

Riječ	Značenje
beteg	bolest
betežan	bolestan
boca	batak
bogmeč	stvarno
bormašina	bušilica
breja	bređa
buftlin	buhtla
cajger	kazaljka
ciferšlus	zatvarač
cirkva	crkva
coklini/šolini	cipele
cokule	cipele
coprati	vraćati, kleti
coprnica	vještica
cucek/pes	pas
cug	vlak
či	ako
čikobernica	pepeljara
človek	čovjek
čohati se	češkatibse
čreva	crijeva
dečec	dječak
delati	raditi
dež	kiša
dilje	tavan
diši	miriši, mirisati
dotepsti se	doskitati se
drač	korov
fčere	jučer
fertuh	pregača
fest	puno
fkrasti	krasti
ftič	ptica
furt	uvijek
genuti se	pokrenuti se
gliboko	duboko
gmajna	pašnjak
greti	ići
gujda	žensko prase
handrati	ludovati
herc	srce
hmreti	umrijeti

hosta	šuma
hudi	ljuti
iti	ići
jafkati	jaukati
jutri	jutros
kaća	zmija
kahlica	noćna posuda
kinč	prenakićeno
kmica	mrak
knof	dugme, gumb
kraglin	kragna, ovratnik
kušuvati se	ljubiti se
lasi	vlasii, kosa
lesa	dvorišna vrata
lukja	rupa
marela	kišobran
menjše	manje
meša	misa
meti	imati
morti	možda
nacejati se	napitise
nes	danas
nič	ništa
nigdor/negdar	nikada
nor	lud
nucati	trebati
nufti	nokti
obljekla	obukla
okno	prozor
otprti	otvoriti
otrok	dijete
pajcek	svinja
pažulj	grah
pehati	bockati
penezi	novci
picek	pilić
pikati	bosti
pocokati	pokapati
pojti	ići
ponoreti	poludjeti
povedati	reći
pozabiti	zaboraviti
prifčiti se	priviknuti se

prosim	molim
protvan	lim, pleh
puca	cura
rajfung	dimnjak
rejklec	kaput
rubaća	košulja
rukaf	rukav
sciti	mokriti
sejeno	svejedno
nažrti	najesti
simo	ovdje
sneha	snaha
soločence	sunašće
streha	krov
surka	vesta
šalata	salata
šekret	zahod
škarje	škare
škornje	čizme
škrlak	šešir
špampet	krevet
špek	slanina
špotati	koriti

štenge	stepenice
štoplin	čep
štunfi/zokni	čarape
švelja	krojačica
to pa je praf hudo/lepo	to je zbilja ljuto/lijepo
vanjkuš	jastučić
vdrapiti	udariti
ve	sada
vrnuti se	vratiti se
vučiti se	učiti
vura	sat
vužgati	zapaliti
vzeti	uzeti
vžaglnik/ fercig	upaljač
zaprti	zatvoriti
zbiti	prebiti
zdignuti	podignuti
zrasel	porastao
žejna/ žejen	žedna/žedan
žniranci	vezice
žouti	žuti
žrti	jesti/ žereju-jedu

Tablica 8. Prikaz kumrovečkog leksika

4.6. FRAZEOLOGIJA POŽEŠKOG I KUMROVEČKOG GOVORA

Kajkavskom frazeologijom bavila se Mira Menac-Mihalić koja tvrdi da se kajkavski dijalektni frazemi po svom sastavu i strukturi u bitnom ne razlikuju od frazema standardnog jezika. U njima nalazimo internacionalne frazeme, frazeme karakteristične za grupu jezika, za cijeli hrvatski jezični sustav ili, pak, za jedan njegov dio. Najčešće su to frazemi koji podrijetlo vuku iz Biblije ili vjerskih tekstova pa tako Kumrovčani koriste frazeme poput *čekati manu z neba*, *Mučiti se kak Kristuš na križu* ili *Živeti kak Metuzalem*. Isti frazemi mogu se naći i u požeškom govoru, samo će se prilagoditi tome idiomu: *Čekati manu s neba*, *Mučiti se kao Krist na križu* i *Živjeti kao Metuzalem*. Osim tih mogu se čuti i frazemi vezani za svakodnevni život, frazemi koji su ušli u kajkavsku frazeologiju posuđivanjem iz njemačke, turske, mađarske i engleske frazeologije. Slijedi tablični prikaz frazema.

Kumrovečki frazemi	Požeški frazemi	Značenje
čekati manu z neba	čekati manu s neba	čekati da se nešto dogodi samo od sebe
mučiti se kak Kristuš na križu	mučiti se kao Krist na križu	jako se mučiti
živeti kak Metuzalem	živjeti kao Metuzalem	dugo živjeti
čez na jeno vuho nutri, a na drugo vun	na jedno uho ući, na drugo izaći	ne čuti ono što ne želi čuti
reči v lice komu kaj	reći kome u lice	reći otvoreno nekome nešto
vreden kak čmela	vrijedan kao pčela	vrijedan čovjek
otkriti/ otkrivati Ameriku	otkriti/ otkrivati Ameriku	pričati o nečemu što je svima poznato
živeti kak bubreg v loju	živjeti kao bubreg u loju	ugodno živjeti
držati se kak mila Gera	držati se kao mila Gera	držati se ukočeno, umišljeno
celi bogovetni den	cijeli Božji dan	cijelo vrijeme
prešla baba z kolači	prošla baba s kolačima	prekasno za što
obečavati brege i dole	obećavati brda i doline	obećavati sve, uključujući i ono što se neće ispuniti
Bogu za pleči	Bogu iza nogu	jako daleko
mali kak štoplin/ visoki meter i žilet	visok metar i žilet	nizak
visoki kak bandera	visok kao bandera	visok
kak da je opal Ciganki z torbe	kao da je ispao Ciganki iz torbe	neuredan, prljav
meti knedlu v grlu	imati knedlu u grlu	ne govoriti ništa zbog neugodnosti
pun je kufer	pun je kofer	dosta nekome nečega
meti putra v glavi	imati putra na glavi	biti umiješan u što
biti po čijem čefu	biti po čijem čefu	ne biti nekome po volji
slatki kak cukor	sladak kao šećer	jako sladak
dok rečeš keks	dok kažeš keks	brzo

Tablica 9. Sličnosti frazema u požeškom i kumrovečkom govoru

Požeški frazemi	Značenje
ko kuhana noga	bezzvoljna osoba
nije ti ćaća staklar	kad osoba zaklanja pogled

Tablica 10. Popis frazema u požeškom govoru

Kumrovečki frazemi	Značenje
gledeti kak miš z mekin	viriti od nekud
drek na šibici	nešto bezvrijedno
študerati kak bajsarov maček dok je išel vu pepelnak srat	mudro se držati
žouti kak cekin	izrazito žut
teški ko kalibrija	osoba teškog karaktera
čuditi se ko pura dreku	izrazito se čuditi

Tablica 11. Popis frazema u kumrovečkom govoru

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu napravljena je sinteza na temelju višetjednog istraživanja dvaju govora, požeškog i kumrovečkog. Iako govori pripadaju ne samo različitim dijalektima, već i različitim narječjima pokazalo se da imaju ponešto i sličnoga. Usporedba se temeljila na sličnostima i razlikama u pogledu fonologije, morfologije, sintakse, leksika i frazeologije. Na području fonologije vidimo neke sličnosti u govorima kao što su nepromijenjene skupine skupine *jt* i *jd*, prijelaz *ž* u *r* u primjeru *može – more* u 3. licu prezenta te sklonost izgovaranju *č* i *dž*. No, postoji i razlike koje karakteriziraju određene govore. Tako, na primjer, požeški govor pripada ikavsko-jekavskom odrazu jata te se gubi glas *h*, dok kumrovečki pripada ekavskom odrazu jata te ga karakterizira protetičko *v* i neprelaženje sloga *l* u *o*. U morfološkom pogledu, u požeškom govoru gotovo je neizostavan dočetak *–aki* pridjevnih zamjenica i pridjeva na *–akav* te stezanje *l > o > oo* u glagolskom pridjevu radnom i dodavanje *–t* na kraju u glagolskom pridjevu trpnom. S druge strane, u govoru Kumrovca čuva se supin, a što se tiče deklinacija vokativ se izjednačava s nominativom što je najizraženije kod osobnih imena. U sintaktičkom sustavu također se vide neke sličnosti pa će tako govornici obaju govora zamjenjivati *kamo* sa *gdje* i *kuda*. Također, govornici skraćuju navedene priloge pa je tako u uporabi i *di*. Nadalje, primjećena je kriva upotreba prijedloga *s* uz sredstva. Leksičko ustrojstvo obaju govora slično je koliko i različito. Što se tiče sličnosti, oba leksička sustava oblikovana su utjecajem susjednih jezika pa se tako i u požeškom i u kumrovečkom govoru može vidjeti utjecaj njemačkog i mađarskog jezika. Nasuprot ostacima turskog jezika kako u Slavoniji, tako i u Požegi, Kumrovčani i dan danas zbog geografske blizine posuđuju slovenske riječi. Također je važno istaknuti karakterističan leksik obaju područja koji je nastao organskim korištenjem jezika koji se s vremenom razvio u današnji oblik. Današnja svakidašnja komunikacija nezaobilazna je bez uporabe frazema. Najčešće se koriste frazemi vezani za svakidašnji život, oni koji vuku podrijetlo iz Biblije ili vjerskih tekstova, a u kajkavskoj, pa tako i u kumrovečkoj frazeologiji, vide se frazemi koji su ušli posuđivanjem iz njemačke, turske, mađarske i engleske frazeologije.

6. LITERATURA

1. Aladrović-Slovaček, Katarina, 2011. „Leksičko-gramatičke osobnosti govora Požeštine“, *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 1 (2012), str. 77-94
2. Celinić, Anita, 2011. „Gornjosutlanski dijalekt kajkavskoga narječja u svjetlu fonologije“, *Hrvatski dijalektološki zbornik 17*, str. 19-60
3. Ivšić, Stjepan, 1936. „Jezik Hrvata Kajkavaca“, *Ljetopis JAZU*, 1936, 48, str. 47–88.
4. Kolenić, Ljiljana, 1997. „Slavonski dijalekt“, *Croatica XXVII*, str. 101-115
5. Lisac, Josip, 2003. *Hrvatska dijalektologija 1.: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
6. Lončarić, Mijo, 1996. *Kajkavsko narječje*, ŠK, Zagreb
7. Matešić, Josip, 1966. „Neke osobitosti staroštokavske akcentuacije u Požeškoj kotlini“, *Požeški zbornik II.*, str. 179-183
8. Menac-Mihalić, Mira, 2011. „Iz kajkavske frazeologije“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 37/2*, str 479-491

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I POVIJEST POŽEGE I KUMROVCA	2
3. PRIPADNOST NARJEČJU I DIJALEKTU	2
4. SLIČNOSTI I RAZLIKE POŽEŠKOGA I KUMROVEČKOG GOVORA.....	3
4.1. FONOLOŠKI SUSTAV	3
4.2. NAGLASNI SUSTAV	5
4.3. MORFOLOŠKI SUSTAV.....	7
4.4. SINTAKTIČKI SUSTAV	12
4.5. LEKSIČKI SUSTAV	12
4.6. FRAZEOLOGIJA POŽEŠKOG I KUMROVEČKOG GOVORA	17
5. ZAKLJUČAK	19
6. LITERATURA	20